

**Житомирський державний університет імені І. Франка
Навчально-науковий інститут філології та журналістики
Кафедра теорії та історії світової літератури**

ПОЛІЛОГ

№ 1

**Науково-публіцистичний
студентсько-викладацький збірник**

Засновано у 2013 р.

**Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2013**

УДК 82–92 : 82.09

Головний редактор

Володимир Єршов, доктор філологічних наук

Відповідальний секретар

Ольга Коржовська, кандидат філологічних наук

Редакційна колегія:

Галина Бондаренко, кандидат філологічних наук

Галина Соболевська, кандидат філологічних наук

Наталія Астрахан, кандидат філологічних наук

Зоя Ржевська, старший викладач

Вікторія Білявська, асистент

Катерина Мельник, асистент

Верстка, технічне редагування

Жанна Ганько

Затверджено на засіданні
кафедри теорії та історії світової літератури
(протокол № 9 від 30 травня 2013 р.)

Державна реєстраційна служба України. Свідоцтво про державну
реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія ЖТ № 184/561-Р від 04.04.2013 р.

ISSN 2311-1844

Адреса редакції:

Житомирський державний університет імені Івана Франка.
10008. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, корп. 4, ауд. 503.
e-mail кафедри: zar.liter@gmail.com

© «Полілог», 2013.

ISSN 2311-1844

З М І С Т

Володимир ЄРШОВ. СЛОВО ВІД РЕДАКТОРА 5

ЕЙДОС ЗАРУБІЖНОГО

ТЕКСТУ

Петро БІЛОУС

ЛІКУВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ
ЛІТЕРАТУРИ 9

Анастасія БІЛОУС

РОМАН КАРЕЛА ЧАПЕКА «ВІЙНА
З САЛАМАНДРАМИ» ЯК ЖАНР
РОМАНУ-ПЕРЕСТОРОГИ 12

Юлія БІЛОШИЦЬКА

ОБРАЗ БУНТІВНОЇ ЛЮДИНИ В
ПОВІСТІ ДЖЕРОМА СЕЛІНДЖЕРА
«НАД ПРИРВОЮ У ЖИТТІ» 18

Юлія БОЙКО

ЛИЦАРСЬКИЙ РОМАН «ТРИСТАН
ТА ІЗОЛЬДА»: СВОЕРІДНІСТЬ
ОБРАЗНОЇ СИСТЕМИ 26

Наталія БОРИСЕНКО

ОСОБЕННОСТИ ИНТЕРПРЕТАЦИИ
ФАУСТОВСКОГО СЮЖЕТА В
РОМАНЕ ТОМАСА МАННА «ДОКТОР
ФАУСТУС» 35

Зоряна ГОЛОВЕЦЬКА

ПРОБЛЕМА АВТОРА ТА ЧИТАЧА
ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ В РОМАНІ
МИХАЙЛА БУЛГАКОВА «МАЙСТЕР
І МАРГАРИТА» 41

Анна ГУБАРЕВА

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ МОТИВОВ
ЕМОЦИОННОГО СТАНУ ГОЛОВНИХ
ГЕРОІВ У МІСТЕРІІ
Д. Н. Г. БАЙРОНА «КАЙН» 50

Надія ЗАБОЛОЦЬКА

БІБЛІЙНІ РЕМІНІСЦЕНЦІЇ В
РОМАНІ МИХАЙЛА БУЛГАКОВА
«МАЙСТЕР І МАРГАРИТА» 57

Анастасія ЛАВРОВА

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ОБРАЗУ ДИЯВОЛА:
ВІД ТЕОЛОГІЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ
ДО ХУДОЖНЬОЇ ПРАКТИКИ 66

Анастасія ЦЕРКОВНА

СИМВОЛІКА СМЕРТІ
У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ
ЕДГАРА АЛЛАНА ПО 73

У ПРОСТОРИ **ВОЛИНСЬКОГО ТЕКСТУ**

Софія ГУЗЕНКО

«ЖИТЕЙСКИЕ ИСТОРИИ»
В. С. КИРИЧАНСКОГО:
ПРОБЛЕМАТИКА, СТИЛЬ,
ЖАНРОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ 79

Анна ЄВПАК

ХУДОЖНЯ ТВОРЧИСТЬ
А. М. ЛІСОВСЬКОГО:
ПОЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА
ПРОБЛЕМАТИКА ПОЕЗІЇ 84

Марія ЄСАУЛОВА

ЛИРИЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ ЖЕНЩИНЫ В
ТВОРЧЕСТВЕ Г. Ф. БОНДАРЕНКО 91

Юліана КАЦЕМБА

ХУДОЖНЯ ПАРАДИГМА ІНШОСТІ В
«ЧОРНІЙ РАДІ» П. КУЛІША ТА
«СПОГАДАХ СОПЛІЦІ»
Г. ЖЕВУСЬКОГО 98

Ірина СТАРОВОЙТ
 ХУДОЖНЯ ПРОЗА
 Г. М. ЦИМБАЛЮКА: ПРОБЛЕМАТИКА
 ТА ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ
 (НА ПРИКЛАДІ ЗБІРКИ
 «ЦІНА ПЕЧАЛІ») 103

Аліна СТРОЦЬКА
 ТИПОЛОГІЯ ТА СИСТЕМА ОБРАЗІВ
 ВОЛИНСЬКИХ ГАВЕНД МІХАЛА
 ЧАЙКОВСЬКОГО «ЗИМОВА НІЧ.
 СПОГАДИ З ГАЛЬЧИНА»,
 «ОСІННІЙ ДЕНЬ. СПОГАДИ З
 ГАЛЬЧИНА» ТА «САВЕЛІЙ.
 ПОЛКОВІ СПОГАДИ» 109

**СОБОР МУЗ:
 ПОЕТИЧНА СТОРІНКА**

Володимир БІЛОБРОВЕЦЬ 115
Галина БОНДАРЕНКО 116
Ольга ГАВРИЛОВА 117
Надія ЗАБОЛОЦЬКА 118
Ольга КОРЖОВСЬКА 119
Ольга КУЧУК 120
Антон ЛІСОВСЬКИЙ 121
Лілія МАСАН 122
Юлія МАРТИНЕНКО 123
Катерина МЕЛЬНИК 124
Ксенія МУЗИЧЕНКО 125
Марія РОЗБІЦЬКА 126
Леся САВЧУК 127
Аксінья СІНЬКО 128
Віра СМОЛЯР 129

Марина СУПРУНЕНКО 130
Микола ТИМОЩУК 131
Марія ХОМЧУК 132
Даша ШАБАЛІНА 133
Надія ШАНЮК 134
Марія ШОМКО 135
Леся ЯНЧЕВСЬКА 136

5-й ПОВЕРХ

Вікторія БІЛЯВСЬКА
 ОБ'ЄДНАНІ ІМЕНЕМ ЮЗЕФА ІГНАЦІЯ
 КРАШЕВСЬКОГО 138

**PERCONTATIO:
 ІНТЕРВ'Ю**

Катерина МЕЛЬНИК.
 «ПО СЕКРЕТУ» З ОЛЬГОЮ
 КОРЖОВСЬКОЮ.
Percontatio 141

ХРОНІКА КАФЕДРИ

2011 – 2013 рр. 147

Юлія Бойко,
Студентка 3 курсу ІФЖ

Науковий керівник:
Г. І. Соболевська,
кандидат філологічних наук, доцент

ЛИЦАРСЬКИЙ РОМАН «ТРИСТАН ТА ІЗОЛЬДА»: СВОЄРІДНІСТЬ ОБРАЗНОЇ СИСТЕМИ

У статті зроблена спроба пояснити «таємницю» популярності легенди про Тристана й Ізольду, зокрема, через трактування її символічних образів і мотивів. Автор статті зіставляє різні варіанти літературної обробки знаменитого сюжету, виявляючи як типологічну схожість між ними, так і принципову відмінність.

Середньовічний роман «Тристан та Ізольда» у XXI столітті є невичерпним джерелом сюжетів, образів, мотивів для митців різних галузей – живопису, музики, кінематографу. Оскільки таємницю популярності легенди про Тристана та Ізольду ще ніхто не розкрив, вона продовжує бентежити уяву дослідників. З давніх часів передавалася із вуст в уста з покоління в покоління стародавня легенда «О Гнетуших Узах Всє Выстрадавшей Любви», що з'єднували королеву з далекого північного краю та першого воїна Шотландії. Змінювалися оповідачі, імена героїв, часи та країни, до твору входили нові деталі, персонажі, породжені фантазією нового автора; з'являлись нові велетні, дракони, морські чудовиська – приводи для нових подвигів; незчисленно множились випробування, уготовані персонажам, але одне залишалося незмінним – кохання, що з'єднувало при житті та після смерті. На віки вічні вони разом – в колах дантового пекла та в пам'яті людей [1, с. 5].

Це історія про Тристана та Ізольду. Джерела цієї легенди губляться в глибинах століть, і знайти їх дуже непросто. Великої популярності легенда набула за часів Середньовіччя, тоді вона у вигляді поетичних сказань розповсюдилася Європою. На Британських островах, у Франції, Німеччині, Іспанії, Норвегії, Данії та Італії легенда стала джерелом натхнення для авторів лицарських романів. В XI-XII століттях з'явилися численні літературні версії цієї легенди. Вони стали невід'ємною частиною поширеної в той час творчості лицарів-трубадурів, які оспівували велике романтичне кохання. Одна версія легенди про Тристана породжувала іншу, та — третю; кожна наступна розширювала основний сюжет, додаючи до нього нові деталі та штрихи; деякі з них ставали самостійними літературними творами, які являють собою справжні явища мистецтва. Згодом вивчення цього циклу романів перетворилося на цілу галузь медієвістики [5, с. 8].

Легенду про Тристана та Ізольду склали у VII столітті кельти, найдревніше населення Британських островів. Записів того часу не

© Бойко Ю., Соболевська Г.

збереглося, але пізніші записи ірландських саг і валлійського епосу пронізані відгуками легенди про кохання королівського сина Дростана та Есілт – друзини короля Марка, що правив Корнуельсом у VI столітті. (В основі легенди лежать, ймовірно, якісь історичні події). Замок Марка Тінтажель дійсно височів на березі Корнуельсу, його руїни збереглися до нашого часу. Батьківщина Трістана-Лоонуа та ліс Моруа, також реальність – вони розташовані в південній Шотландії [1, с. 8].

Не тільки імена та географічні назви ведуть до сивої давнини – дрібниці давнього побуту також свідчать про давність легенди. Згідно з кельтським звичаєм дітей віддавали на виховання брату матері – в багатьох обробках легенди Трістана виховує король Марк. І корона переходила у спадок сину сестри короля, так Марк хотів передати корону Трістану. Спалення на вогнищі – прийнята у древніх кельтів страта за подружню зраду. Згідно з цим звичаєм, якого не було в інших народів, король Марк засудив коханців до спалення на вогнищі. Стружки, пущені по струмку – старовинний кельтський спосіб передавати вісті. У своїх селищах кельти будували будинки так, щоб через житлові приміщення протікала вода. Струмок тече і в покоях Ізольди, а Трістан, пускаючи стружки по струмку, кличе королеву на побачення [1, с. 8].

Легенда про Трістана та Ізольду ввібрала в себе міфологію древніх кельтів. Легенда сповнена таємними символами та знаками. Ластівка, яка загубила волосину Ізольди Ірландської в палаці короля Марка – перший знак, що сповіщає про Країну Блаженства. Другий знак і нагадування про Країну Блаженства – це подарунок Трістана – собачка Піті-Крю, у якої було на шиї золоте брязкальце, що проганяло смуток. Срібне брязкальце – це не подарунок коханого, а закляття, поклик. І третій раз Трістан уже сам покличе Ізольду в Країну Блаженства, коли буде прикидатися юродивим. Трістан говорить про цю країну, але цим же знаком помічена їхня перша зустріч: коли поранений Трістан відплив з Корнуельсу на човні без весел і вітрил – так давньоірландські герої вирушали в Країну Блаженства [1, с. 9].

Давні кельти знали, що людина пов'язана з природою, що природа одухотворена, це знання посилювало віру в метаморфози. Кельти вірили, що людина, помираючи, не гине. І терен, який виріс на могилах Трістана та Ізольди, знаменує не тільки подолання смерті – це основа давнього світосприйняття – величної і таємної картини світу зітканой з численних втілень і перетворень.

Є і деякі символи, таємниця яких до кінця не розкрита, наприклад, меч, який поклав Трістан між собою та Ізольдою, коли вони лягали спати. Деякі дослідники пояснюють це просто випадком, забуваючи про те, що у творах мистецтва випадковостей не буває. Інші – забувши, що мова йде про високу поезію, пояснюють це втомою Трістана після полювання. Деякі дослідники знаходять схожий мотив в кельтському епосі (Діармайд і Грайне). Можливо, меч це лише уламок древнього міфу, який втратив сенс. Обручка, меч і рукавичка, які Марк залишив сплячим Трістану та Ізольді, теж символи, ними Марк нагадує про свої

права чоловіка, лицаря та сеньйора. Чоловік повертає Ізольді обручку, розриваючи їх союз. Лицар, він замінює меч Трістана своїм в знак того, що вони не вороги. І ще Марк залишає рукавичку – знак влади. (Рукавичку давав сеньйор своєму васалу, приймаючи його під свій захист і зобов'язуючи його до виконання васального обов'язку). Перстень з зеленою яшмою (подарунок Ізольди Трістану) – символ повернення і нової розлуки [1, с. 12–23].

Кількість літературних пам'яток, в яких розробляється сюжет легенди, дуже велика. На жаль, не всі вони до кінця збереглися. Зовсім втрачені ранні французькі обробки твору про Трістана та Ізольду. «До наших часів дійшло 15 творів різних авторів як у віршах, так і в прозі. Найбільш визначними вважають романи, що написали норманський трувер Тома (1170) і французький трувер Беруль (1190). <...> Найкраще зберігся твір німецького міезангера Готфріда Страсбурзького в жанрі епічної куртуазної поеми (1205–1215)» [6, с. 135]. Тома і Беруль порізно розгортають цей сюжет. Беруль захоплює показ самих подій в плані побутового реалізму, нерідко досить брутального та еротично забарвленого. Тома прагне, насамперед, розкрити переживання героїв і постає перед читачем як тонкий психолог. Відчуваються незабуті в середні віки традиції грецького роману.

Твір Готфріда Страсбурзького – це величезний віршований незавершений роман, що вміщає дев'ятнадцять тисяч рядків. У цьому творі вже немає суворої простоти і поезії давнього казання. Здається, пишний побут лицарської епохи більше цікавить автора, ніж кохання [1, с. 14].

Велику перевагу над романом Готфріда Страсбурзького мають два манускрипти 70-х років XII століття «Трістан юродивий», які зберігаються в архівах Оксфордського університету, та прекрасне ле Марії Французької «Козолист». Всі варіанти роману мають доволі цікаву та своєрідну композицію. Твір умовно можна поділити на три частини. Роман починається з розповіді про батьків Трістана: загибель батька на війні і в результаті – смерть матері, яка не змогла пережити втрату коханого. Рогальт Вірне Слово взяв Трістана до себе і виховав разом зі своїми синами. Далі описується дитинство та лицарське виховання хлопчика. Наступний епізод – викрадення юнака норвезькими купцями: завдяки втручання моря, яке грає важливу роль в долі Трістана, він потрапляє в Корнуельс до свого дядька Марка. Тут він бореться з велетнем Морольфом, звільняє королівство від данини накладеної ірландцями. Тяжко поранений після бою Трістан відправляється в плавання у човні без весел і вітрил. Таким чином він потрапляє до Ірландії, де вперше зустрічається з Ізольдою Золотокосою, яка виліковує його. Потім шукання Трістаном золотоконої красуні (Ізольди) – дружини для короля Марка.

Перша частина завершується, коли Трістан та Ізольда випивають по необережності любовний напій. Зароджується пристрасне кохання, кохання, що стало фатальним. Хоча, очевидно, що кохання це зародилося не внаслідок того, що вони випили любовне зілля, а раніше – коли пораненого Трістана хвилі принесли до берегів Ірландії. Друга

частина – це стадія безпосередніх любовних стосунків Трістана з Ізольдою. Їхні короткі, таємні, повні пристрасті зустрічі. Викриття, порятунок від вогнища, та життя в лісі Моруа, каяття закоханих, повернення Ізольди Марку, вигнання Трістана. Третя частина спадна – вигнання Трістана, його одруження на «другій» – Ізольді Білорукій. Завершення твору – смерть закоханих [18, с. 518]. Особливістю побудови твору є внутрішня гармонія розвитку сюжету і симетрія його епізодів. Композиційно роман побудований відповідно до законів симетрії: твором, як класичною драмою, керують симетрично-зворотні повтори. Кожна нова звістка, битва чи зустріч, ніби повторює попередню, але якщо придивитися, то можна побачити що схожість ілюзорна [1, с. 16].

У творі можна виділити такі симетричні пари. Історія кохання Ривалена і Бланшефлер – це і паралель любові юних героїв, і антитеза їй. Паралель тому, що вона сумна і закінчується трагічно. Антитеза ж в тому сенсі, що любов ця не знає перешкод. Але паралелізму тут більше, ніж антитетичності. Любов Ривалена і Бланшефлер – це передбачення кохання Трістана та Ізольди і його трагічного кінця. Таким чином, це символ. Чудо з деревами – також символ, символ з'єднання в смерті і посмертного (лише) щастя. А ще – символ нездоланної сили кохання. Ці два симетричних епізоди обрамлюють легенду, це її початок і її фінал. Тут очевидна симетрія-протиставлення народження і смерті.

Наступна симетрична пара пов'язана з морем – це перше і останнє плавання. Плавання з норвезькими купцям – перше втручання моря в долю Трістана. Повернення корабля Каердіна, що віз Ізольду, – це останнє його втручання. В обох симетричних епізодах море спочатку дуже бурхливе, тривожне, загрозове, воно довго носить кораблі на своїх хвилях. Воно ніби вагається, не може одразу вирішити долю людей. А коли буря стихне, у долі героя настане переломний момент.

Перемога над герцогом Морганом - це перший подвиг Трістана, що відкриває низку його лицарських звершень. Цілком закономірний тому симетричний останній бій героя, коли він отримує смертельну рану. Першому плаванню в Ірландію і знайомству з Ізольдою відповідає останнє побачення з королевою. Характерно, що і в тому, і в іншому випадку Трістан постає перед Ізольдою переодягненим, у чужій подобі. У першому випадку він видає себе за жонглера, у другому – прикидається жебраком. Обидві зустрічі пов'язані з великим ризиком: у першій – Ізольда впізнає в Трістанові вбивцю Морольта, у другій – в жебракові в лахміттях можуть впізнати Трістана, якого назавжди було вигнано з королівського палацу. Що може бути симетричним такому важливому епізоду, як впізнавання ірландської принцесою в Трістанові вбивцю її дядька? Слід зауважити, що в цей момент юнак справді завойовує Ізольду, завойовує не в двобої, а в її власному серці. Абсолютно безсумнівно, що дівчина опускає меч, занесений над головою героя, підкорюючись не розуму, а велінню серця. Цьому епізоду симетрична сцена, де Ізольда дізнається про «зраду» коханого, і це майже похитнуло її любов. Вона, звичайно, не може розлюбити

Трістана, але довго не може пробачити йому цієї зради, нехай і уявної. Любовний напій закріплює кохання молодих людей, так би мовити, матеріально. Цьому епізоду симетричне одруження Трістана на Ізольді Білорукій. Цим одруженням герой намагається звільнитися від своєї любові. Це акт відмови від Ізольди Золотокосої, спроба подолати силу приворотного зілля.

Нарешті, остання симетрична пара: корабель з Трістаном, молодою ірландською принцесою і їх супутниками припливає в Корнуельс. Юнак передає королю свою здобич. Марк бере шлюб з Ізольдою. Трістан відмовляється від коханої, але відмова ця уявна: вже в першу шлюбну ніч, поки обманутий Марк лежить з Бранжієною, Трістан – в обіймах своєї ірландки. У симетричному епізоді Трістан теж відмовляється від Ізольди, йдучи в добровільне вигнання. І ця відмова теж уявна: герой продовжує любити королеву і потім не раз потайки зустрічається з нею. Це прагнення до симетрії епізодів характерне для нашої легенди в цілому. Можна було б налічити більше симетричних пар. Але через те, що ми маємо справу з низкою версій, в яких послідовність епізодів не строго ідентична, їх важко розташувати за схемою.

Як бачимо, паралельні епізоди не тільки симетричні. Вони складаються в послідовний ланцюг опозицій – народження і смерті, першого і останнього бою, першої та останньої зустрічі та ін. Варто зазначити, що перша і третя частини, у яких розвиваються симетричні епізоди, підпорядковані впливу моря [4, с. 524–547]. Головний герой легенди – Трістан. Він – дитя пристрасного, всепоглинаючого кохання його батьків – короля Лооннуа Рівалена і принцеси Бланшефлер. Любов їх, пристрасна і глибока, але щастя тривало недовго. Після того, як відбувся шлюб, на королівство напав давній ворог Рівалена – герцог Морган. Рівален вирушає на війну і гине там. Бланшефлер народила сина і померла, але перед тим встигла дати ім'я сину – Трістан: «Прийшов ти на землю в сумі та в тузі і тому маєш від мене ім'я Трістан» [2, с. 12].

Тлумачення цього імені є не зовсім правильним. Ім'я – Трістан (іноді Трістам, Трістант), кельтського походження – Трістан або Дростан – це зменшувальна форма імені Дрост (або Друст), яке носили деякі піктські королі у VII–IX століттях. Хоча у французькій мові воно пов'язане зі словом «triste», яке означає сум [5, с. 10]. Його взяв під свою опіку Рогальт Вірне Слово. Коли Трістанові виповнилося сім років, Рогальт доручив його виховання конюшому Горвеналу. Юнак отримав блискуче лицарське виховання. Крім того Трістан володіє численними талантами. Він говорить на різних мовах, блискуче грає в шахи, має прекрасні акторські дані (то він зображає бродячого жонглера, то паломника, то прикидається прокаженим, то грає юридивого). Знається на властивостях трав, використовуючи це вміння для своїх трансформацій.

Деякі версії легенди знайомлять нас ще з одним талантом Трістана. Недарма він належить до епохи грандіозних будівельних звершень – до епохи готики. Під час розлуки з коханою він проектує і будує на честь Ізольди каплицю, прикрашає її скульптурою та обробляє різьбленням прекрасний грот. Отже, лицар і мисливець, поет і музикант, актор і

фармацевт, архітектор і художник, шахіст і поліглот... [4, с. 516–527]. Також вражають моральні якості Трістана. Він вірний друг, безкорисний, терплячий, добрий, великодушний до ворогів, йому не чужі ні родинні почуття, ні, властива людям епохи, богобоязливість. Трістан здатний на велике всепоглинаюче почуття, яке проносить з собою через усе життя, помирає він не від ран нанесених йому, а від кохання, і усвідомлення того що це кохання не може бути щасливим.

Трістан, здійснюючи подвиги, не прагне слави, не шукає особистої вигоди чи покращення свого становища. Але він постійно прагне до чогось нового, незвіданого, небезпечного. Йому ніби тісно в рамках звичайної повсякденності, звичайних людських норм. Отже, Трістан освічений, розумний, талановитий, добрий, чуйний, великодушний, сміливий, нерозважливий. Ці риси виявляються ще на початку твору, далі вони розкриваються та уточнюються, але нові не з'являються. Образ Трістана – не розвивається, а розкривається, але важливо відзначити його винятковість. У цій винятковості деякі дослідники, наприклад, М. Казенав, бачили основу конфлікту легенди: Трістан, на їхню думку, ніби належить до «іншого» світу, у нього інші життєві принципи, інша мораль, інше уявлення про добро і зло. І в цьому сенсі виявляється символічним лікування Трістана Ізольдою: «інший» герой, вражений «іншою» силою, може бути вилікуваний тільки «іншими» руками. Хоча в особистості героя не простежується нічого містичного та таємничого [4, с. 540–541].

Ізольда Золотокоса, кохана лицаря Трістана, дружина Марка короля Корнуельсу. Ізольда, дочка ірландського короля – характер більш цілісний і сильний, ніж Трістан або Марк. Вона – людина одного пориву, однієї пристрасті, рішуча і цілеспрямована. Ізольда зовсім не схожа на низку героїнь куртуазної літератури. У ній багато язичницького, варварського [4, с. 565]. У романі Ізольда належить ніби до «іншого» світу. Ізольда – дитя диких скелястих земель і відлюдькуватого моря. Вона натура імпульсивна, легко переходить від лютого гніву до не менш палких пестощів. Ізольда не знає сумнівів. І лише один раз вона сумнівається: коли приставляє до меча Трістана уламок, що витягла колись з черепа Морольта. Тоді вона вирішує: вбити вбивцю. Але нова любов, яка пробуджується до чужинця перемагає родинне почуття. І знову вагання, і знову необхідність прийняти важке рішення. Але прийнявши його, Ізольда не піддається більш сумнівам. Покохавши Трістана, вона цілком віддається цій любові. Вона, звичайно, не любить Марка і до сцени з напоєм шаленіє: вона не може пробачити молодому чоловікові те, що завойовавши її в поєдинку, він знехтував нею і віддає її іншому.

Вважається, що Ізольда полубила першою – це тоді, коли перший раз лікувала Трістана. Можливо. Але це не є суттєво. Важливіше те, що вони покохали один одного раніше епізоду з приворотним зіллям. Любовний напій лише загострює почуття. І не випадково, що напій цей символізує шаленство Ізольди, її неприборканість. В її душі немає конфлікту. Ізольду не бентежить ні вимушене лукавство, ні прямий обман, ні несправедливість. Перешкоди її не лякають. Вона долає їх і йде навпростець [4, с. 567–570]. На плечі юної королеви лягли важкі

випробування. Адже вона жінка, а жінка у феодальному суспільстві навіть з таким високим і блискучим становищем, як у Ізольди, не мала таких прав, як чоловік. За подружню зраду жінка розпачувалася честю, свободою, а інколи – життям. Ось чому Ізольда бореться за своє людське і жіноче щастя всіма доступними їй засобами [7, с. 102]. Доволі складний і суперечливий образ Марка. Він – король Корнуельсу, чоловік Ізольди, дядько Трістана. Марк – мудрий правитель, але слабкий король. У творі він постійно розривається між обов'язком та родинними почуттями. Ставиться до Трістана як до сина, і планує передати йому престол, але піддавшись тиску баронів, змушений одружитися з юною красунею Ізольдою.

У романі немає ні слова про «пристрасть» Марка до Ізольди, з якою він поводить себе скоріше як з дочкою, ніж як з коханою дружиною. Лише обов'язок, своєрідно персоналізований в образі бунтівних баронів, змушує його переслідувати закоханих. Сам би він, можливо, навіть розчулився, дізнавшись про це юне і щире почуття. І жалість, змішана з розчуленням, торкнулася Марка в багатозначній сцені в лісі Моруа. Хвилинна жорстокість Марка, коли він хотів спочатку спалити коханців на вогнищі, а після втечі Трістана віддав Ізольду прокаженим – пояснюється страхом. Страх продиктований не слабкістю короля, а скоріше невпевненістю, бажанням стабільності. Відносини Марка з баронами відображають феодальний світопорядок з його міжусобицями і своєкорисливою непокорюю баронів, ідилії артурівського королівства тут немає і сліду [4, с. 520–532].

Одруження Трістана на Ізольді Білорукої це «крок відчаю», болісна спроба забути Ізольду Золотокосу, вирватися з кола їхніх складних відносин і повернути свою рицарську честь. Але це одруження не призвело ні до чого доброго, а «лише збільшило душевні муки закоханих і втягнуло в стихію страждання нові жертви» [4, с. 564]. Ізольда Білорука покохала Трістана всім серцем, він був вдячний їй і знав, що вона заслуговує на взаємну любов, але так і не зміг зблизитися з дружиною, не зміг забути Ізольду Ірландську. Дізнавшись про те, що Трістан кохає іншу, вона впала у відчай і потім помстилася закоханим, хоча пізніше гірко про це шкодувала. Образ її дуже людяний. А помста продиктована лише відчаєм і ображенням самолюбством люблячої жінки, яка ні з ким не хоче ділити коханого. Взагалі, остання частина легенди овіяна не стільки важкою атмосферою передчуття загибелі героїв, скільки смутком, і смуток цей – таємне страждання бретонської принцеси [4, с. 567].

У творі немає негативних героїв за винятком чотирьох баронів і велетня Морольта. Всі інші – на боці героїв і всіляко допомагають закоханим. Брат Ізольди Білорукої Каерден також страждає, він розривається між любов'ю до своєї сестри і до друга Трістана. Він схиляється перед коханням Трістана та Ізольди Золотокосої і в кінці пливе до Корнуельсу, щоб привезти до помираючого Трістана його кохану. Бранжієна – молода служниця Ізольди Білявої і її подруга, вона вірно та віддано служить своїй пані. Весь час допомагає закоханим і не раз рятує їх

від викриття. Паралельно з образами героїв спостерігаємо розвиток образів природи. Образ моря у романі відіграє важливу роль фону, на якому відбуваються події, і роль «ланцюжка», який пов'язує важливі композиційні елементи. Море виходить на сцену в найважливіші, кульмінаційні моменти сюжету. Воно безмежне, таємниче, оманливе. Воно втручається в долю героя, перекроюючи її на свій розсуд.

Його сувора атмосфера постійно присутня в романі. Справа, звичайно, не тільки в тому, що легенда зародилася на березі моря і відобразила своєрідне світовідчуття острівних кельтів. Море перстає бути тільки обстановкою, воно стає поетичною метаформою. Стає символом. Символом дуже важливим і багатозначним. Море тут – не просто активний фон дії, без нього, в «континентальному виконанні», легенда не могла б існувати. Як фон море присутнє у легенді практично завжди. Як активна сила, воно впливає на долю героїв. Так що ж символізує собою море? М. Казенав, що присвятив цьому питанню чимало сторінок у своїй книзі, бачить в образі моря субститут Ізольди. Іноді в образі героїні бачать аналогію води, а в образі Трістана – сонця, і розглядають легенду як варіант міфу про боротьбу-любов цих примітивних божеств. Море невловиме, мінливе, непостійне. Але, не цим характеризується Ізольда, або не тільки цим. Тому море символізує в нашій легенді також й інше – долю Трістана. Це вона – швидкоплинна, рухлива, ненадійна. Герой постійно покладає свою долю на волю моря, і вона уподібнюється йому [4, с. 628–642].

Ще один образ, що відіграє важливу роль у долі героя, – це ліс, цей образ протилежний морю. Він також безмежний, мінливий і невловимий, як море, але менш тривожний і загрозовий. Ліс у долі Трістана відіграє особливу роль. Він завжди героєві дружній. Тут він полює, ховається від ворогів, підстерігає баронів-зрадників, тут проводить три важкі, але прекрасні, роки з коханою.

Ліс, при всій своїй безкрайності і аморфності символізує деяку надійну стабільність, принаймні для Трістана. Тому-то наш герой настільки часто й настільки охоче ховається під покровом лісу. Недарма він знає звички лісових мешканців, розпізнає сліди звірів, імітує голоси птахів і взагалі почуває себе тут як вдома [4, с. 650]. Романи про Трістана та Ізольду мали значний вплив на подальший розвиток літератури: «Легенда про Трістана та Ізольду дала початок двом лініям розвитку європейської літератури. Це лінія лицарського роману, де відважний герой визволяє королівство від влади могутніх велетнів та драконів, які дихають полум'ям, і дістає як винагороду принцесу й половину врятованого ним королівства. Друга лінія – це лінія психологічного роману та трагедії, де вступають у непримиренний конфлікт любов і обов'язок, де фатальне кохання зводить героїв у безвихідь, але вони з гідною подиву й захоплення впертістю перемагають усі, здавалося б, незборимі перешкоди, нагромаджені ворожим оточенням» [3, с. 7–8].

Дослідники та письменники не раз робили спробу реконструювати легенду, труднощі полягають у тому, що всі тексти, які дійшли до наших

часів, є фрагментарними. Французький вчений Жозеф Бедьє вивчив усі існуючі версії і запропонував наукову реконструкцію пралегенди; крім того, він надрукував для широкого читача науково-популярний переказ Беруля (1902 – 1905). Твір Ж. Бедьє українською мовою переклав Максим Рильський. Згодом віршований переспів написав вчений-медієвіст Віктор Коптілов.

**Ю. Бойко. Рыцарский роман «Тристан и Изольда»:
Своеобразие образной системы.**

В статье предпринята попытка пояснить «тайну» популярности легенды про Тристана и Изольду, в частности, через трактовку её символических образов и мотивов. Автор статьи сопоставляет различные варианты литературной обработки знаменитого сюжета, выявляя как типологическое сходство между ними, так и принципиальное различие.

**Y. Boiko. Knight's roman «Tristan and Izolda»:
Originality of vivid system.**

An attempt to explain «the secret» of popularity of legend about Tristan and Isolde is undertaken in the article, in particular, through interpretation of her symbolic characters and reasons. The author of the article compares the different variants of literary treatment of famous plot, exposing both typology likeness between them and fundamental distinction.

Список використаної літератури

1. Бедьє Ж. Роман о Тристане и Изольде / пер. с фр. А. Веселовского; предисл. и комент. Н. Малиновской. – М. : Детская литература, 1985. – С. 5–24.
2. Бедьє Ж. Роман про Тристана та Изольду / пер. з фр. М Рильського; ред. В Тімукіна. – К. : Молодь, 1972. – 188 с.
3. Коптілов В. «Любов одна, як смерть одна» // Вікно в світ. – 2000. – № 1. – С. 5–50.
4. Михайлов А. Д. История легенды о Тристане и Изольде. – М. : Наука. – 1976. – 736 с.
5. Стейнберг Гусман Д. Тристан и Изольда: Миф и символы // Новый Акрополь. – 1998. – № 6. – С. 7–12.
6. Шалагінов Б. Зарубіжна література від античності до початку ХІХ сторіччя: історико-естетичний нарис. – К. : КМ Академія, 2004. – 360 с.
7. Шаповалова М. С., Рубанова Г. Л., Моторний В. А. Історія зарубіжної літератури: Середні віки та Відродження. – Львів : Вища школа, 1982. – 440 с.

